

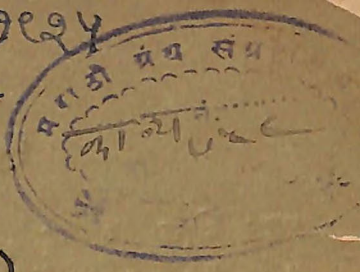
सं १९९५

म. ग्रं. सं. ठाणे

विषय काव्य
सं. नं. ५९२

पर्वती

(खंडकाव्य)

विठ्ठल कृष्ण नेरकर.

REFBK-0002858

REFBK-0002858

किंमत तीन आणे.

शुद्धिपत्रक

पृष्ठ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
१	१०	प्रवयामधिं	प्रवयामधिं
४	१७	—	' अतां ' हा शब्द कुटुनि आणि अवळोकाल यांमध्ये वाचावा
॥	२२	बैसुवि	बैसुनि
५	२२	ती	तो
६	३	ज्या	ज्यां
॥	२१	येत	येतां
७	१२	मुसळाला	कुसळाला
१०	१७	सार्थनामावति	सार्थनामवति

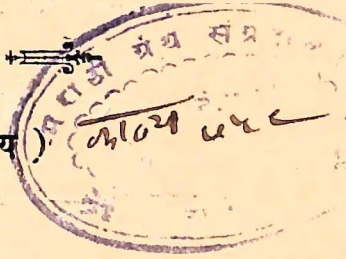
प्रमोद ऑफिसचीं पुस्तकें मिण्याचीं ठिकाणें

- १ प्रमोद कार्यालय, ५७ मेढा मालवण, जि. रत्नागिरी
- २ धि बाँबे बुकडेपो, गिरगांव मुंबई ४
- ३ एन्. जी. राजवाडे, बुधवारपेठ पुणे
- ४ श्री. मुजुमदार, शनैश्वर वाचनालय कोल्हापूर
- ५ बी. जी. कामत, धि सक्सेस शॉर्ट हॅन्ड अँड टाइपरायटर कंपनी
१४८४ काकतीवेस स्टीट बेळगांव
- ६ श्री. आजगांवकर बुकसेलर, सावंतवाडी
- ७ श्री. म. वि. बर्वे मुकादम, वरची आळी रत्नागिरी

पर्वती.

(हृदयंगम खंडकाव्य)

लेखक व प्रकाशक,

विठ्ठल कृष्ण नेरुरकर, बी. ए.
संपादक ' प्रमोद. '

(ज्ञानाचें मोल, दुधारी सुरी, सापत्नमाता, तो क्षण, वगैरे कादंबऱ्या; राधाकृष्ण रहस्य, हिंदवासीयांचें आजचें प्रातःस्मरण, भारत-भारती गाईचा हंबरडा, सिद्दगड-दर्शन, हिंदप्रबोधकाचें स्वर्गनिर्याण, सृष्टीचे कारागीर, श्रीक्षेमराज्याधिरोहण, मेघप्रभाव, कवीची भेट, शिवरायाची द्वारका, इत्यादि काव्ये; सौभाग्य लाभ, कांचनंगगा इत्यादि नाटके आत्मविकास व गोंयसांगने ज्ञान

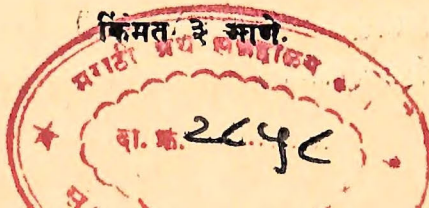

REFBK-0002858

REFBK-0002858

हे. व्ज. राव साताराम दसाई.

श्री भगीरथ प्रेस, मारुवण.

शुद्धिपत्रक

पृष्ठ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
१	१०	प्रवयामधिं	प्रवयामधिं
४	१७	—	' अतां ' हा शब्द कुटुनि आणि अवळोकाल यांमध्ये वाचावा
११	२२	बैसुवि	बैसुनि
५	२२	ती	तो
६	३	ज्या	ज्यां
११	२१	येत	येतां
७	१२	मुसळाला	कुसळाला
१०	१७	सार्थनामावति	सार्थनामवति

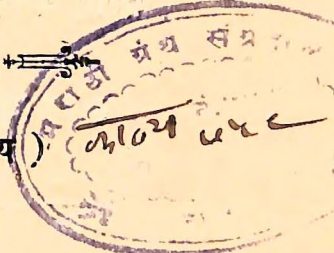
प्रमोद ऑफिसचीं पुस्तकें मिण्याचीं ठिकाणें

- १ प्रमोद कार्यालय, ५७ मेढा मालवण, जि. रत्नागिरी
- २ धि बॉंबे बुकडेपो, गिरगांव मुंबई ४
- ३ एन्. जी. राजवाडे, बुधवारपेठ पुणे
- ४ श्री. मुजुमदार, शनैश्वर वाचनालय कोल्हापूर
- ५ बी. जी. कामत, धि सक्सेस शॉर्ट हंड अँड टाइपरायटर कंपनी
१४८४ काकतीवेस स्ट्रीट बेळगांव
- ६ श्री. आजगांवकर बुकसेलर, सावंतवाडी
- ७ श्री. म. वि. बर्वे मुकादम, वरची आळी रत्नागिरी

पर्वती.

(हृदयंगम खंडकाव्य)

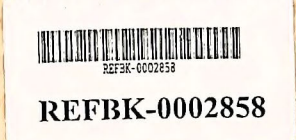

लेखक व प्रकाशक,

विठ्ठल कृष्ण नेकरकर, वी. ए.
संपादक ' प्रमोद. '

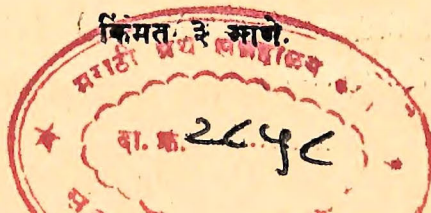
(श्रीलाचें मोल, दुधारी सुरी, सापत्नमाता, तो क्षण, वैगैरे कादंबऱ्या; राधाकृष्ण रहस्य, हिंदवासीयांचें आजचें प्रातःस्मरण, भारत-भारती गार्डचा हंबरडा, सिंहगड-दर्शन, हिंदप्रबोधकाचें स्वर्गनिर्याण, सृष्टीचे कारागीर, श्रीक्षेमराज्याधिरोहण, मेघप्रभाव, कवीची भेट, शिवरायाची द्वारका, इत्यादि काव्ये; सौभाग्य लाल, कांचनगंगा इत्यादि नाटके आत्मविक्रम व गोंयसागळे ज्ञान

REFBK-0002858

कृष्णराव साताराम दसाई.

श्री भगीरथ प्रेस, मारुवण.

ब्रह्मद ऑफिसांत मिल्णारीं

लोकप्रिय पुस्तकें

- १ दुधारी सुरी—(मनोरंजक नवलकथा) १ - ८
- २ तो क्षण—(सद्विचार वर्धक नीतितत्वमय सामाजिक कांदबरी)
० -- १२ -- ०
- ३ टॉलस्टायचे तत्वज्ञान—(तात्त्विक ग्रंथ) ० - ५ - ०
- ४ सिंहगडदर्शन—[काव्य] ० - ३ - ०
- ५ श्री क्षेम—राज्याधिरोहण—[काव्य] ० - ५ - ०
- ६ हिंदवासियांचें प्रातःस्मरण —[काव्य] ०--१--०
- ७ चरक्यावरचें गाणें ० -- ० -- ६
- ८ सहधर्मचारिणी—[स्वदेश प्रीतिवर्धक कांदबरी] छापत आहे

पुढें प्रसिद्ध होणारी पुस्तकें

- ९ कवीची भेट [काव्य]
- १० कांचन पूरचा कृष्ण महाल—[कांदबरी]
- ११ गाईचा हंवरडा—[काव्य]
- १२ शिवरायाची द्वारका—(काव्य)
- १३ वेताळ हिल—(काव्य)

निवेदन

“ Mens evil manners we write in brass
Their virtues we write in water ! ”

माझे सिंहगडदर्शन काव्य” प्रसिद्ध झाल्यानंतर महाराष्ट्रातील सर्व नियत कालिकांनी व प्रसिद्ध रसिकवर्ष्यांनी त्याचा फारच गौरव केला. आणि ज्या महाकाव्याचा तो पहिला भाग होता ते सर्व महाकाव्य लौकर पुढे यावे अशी कांहींनी इच्छा दर्शविली. माझ्या कृतीबद्दल आत्मीयता वाटणाऱ्या कित्येक मित्रांची, तर नांव देखील ठाऊक नसणाऱ्या कित्येक अपरिचितांची मला गौरवपर पत्रेही आली. परंतु कोणी केवळ उत्तेजन देणाऱ्या बुद्धीने असेल, कोणी भगपूर वेळ व स्थळ मिळण्यासारखे नसल्यामुळे असेल, कोणाच्या हातून नकळत गुणैकपातित्व घडले असेल, पण दोष-दिग्दर्शन असे कोणीच केलेले नव्हते. ह्मणून माझे काव्य निर्दोष होते अशी माझी खरोखरीच कल्पनाही नव्हती आणि असल्या कल्पनेचा जर कांहीं अंश अतःकरणाच्या कोपण्यांत कुठे दडून बसलेला असलाच तर त्याला धुडकावून लावण्याचे कार्य, काव्य प्रसिद्ध झाल्याबरोबर माझे मित्र प्रसिद्ध कादंबरीकार व रसिकमान्य श्री. ना. ह. आपटे व परमपूज्य साहित्याचार्य तात्यासाहेब कोल्हटकर यांनी पाठविलेल्या प्रेमपूर्ण, विस्तृत, गुणदोष-विवेचन पूर्ण पत्रांनी केलेच होते. असे असूनही एका संपादकांनी आपल्या नियत कालिकांत माझ्या काव्यावर अभिप्राय लिहिताना पाठण

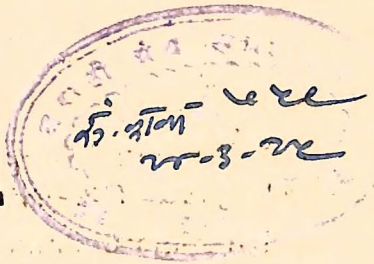
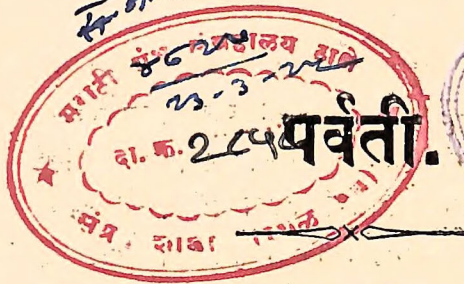
पृष्ठ स्र्ची घालूनही गुणांचे मुळीच दिग्दर्शन न करतां सर्व काव्य येथून तेथून वाईट व दोषपूर्णच आहे असे ठसविण्याचा जो प्रयत्न केला, त्यावरून शिरोभागी लिहिलेली उक्ती आठवली. त्यांनी आपल्या अभिप्रायांत असल्या नीरस विषयांवर मी काव्ये लिहूच नये. असाही मला धोक्याचा ह्मणारा दऊन ठेवला आहे आणि या त्यांच्या सूचनेवरून मला आभार मानल्याशिवाय काय करतां येणार आहे? तथापि जवढे अधिक दोष दिसतील तेवढे सुधारणेस अधिक हितकर होतात. म्हणून वरील माझ्या टीकाकारांचे मी अभिनंदन करून ते दोष नाहीसे करण्याचा मी यथाशक्ति प्रयत्न करीन असे त्यांस कळवितां.

महाकाव्याचा दुसरा भाग हे 'पर्वती' काव्य आज रसिकांच्या सेवेस सादर करतानां कळविण्यास आनंद वाटतो की, सिंहगडदर्शनकाव्य पुनर्मुद्रित करण्याचा सुयोग येण्याचे चिन्ह दिसत आहे. सिंहगडदर्शन प्रमाणेच हे 'पर्वती' काव्यही रसिकानां प्रिय होवो अशी ईश्वराकडे प्रार्थना आहे. तथापि आपल्या इशान्या विरुद्ध मी या काव्याच्या प्रकाशनाच्या भानगडीत पडल्यामुळे रागावून, वरील टीकाकारांनी पूर्वीच्याहूनही जास्त दोषैकदर्शक टीका केली तरी तेही माझ्या हिताचेच होईल. "विस्तृत व निर्भीड अभिप्राय द्यावा" अशी नम्र विनंति माझी नेहमीचीच असते, याच्या पुढील भागही यथावकाश प्रसिद्ध करण्याचा मानस आहे. ईश्वरी इच्छा असेल तसे होईल.

रसिकांचा नम्र
वि. क. नेरुरकर.

सं. नं. १०१.

गङ्गाप्रवाहज-चलज्जसेक-रम्यम्
चन्द्रस्थिति-प्रशुणित-प्रभृत्तमांगम् ।
भस्मानुलेपनाविधेर्धवलायमानम्
आपादमस्तकमहम्पणतोऽस्मि शम्भुम् ॥ १ ॥

(१)

दिवस सुखद जे गतायुमधले गोड तयांचें संस्मरण
कालावधिसह अधिक सुखावह होइ सहृदया आमरण
तात-अंबिका-सहवासांतिल बाल्य यावनीं सुख देतें
हारवि यौवन-विलास-संस्मृति वार्धक्याच्या विपदेतें
प्रवयामधिं परतूनि पाहतां स्मृति-नेत्रांनीं माघारी
विद्यार्जन-काल-स्थिति दिसते शतगुण रम्य मनोहारी—
शिक्षणसाधन करितां होते प्रगल्भ मति वाद-नयांनीं,
लेखन, वाचन, गान, सुखाशन-पान-शयन, वादन, यांनीं—
जे सुख लाभे अनुभवितां नच दारुण चिंतेचे चटके
आतां कुठलें? आतां केवळ घेणें स्मृति-वर्णन घुटके! १०

(२)

अस्तमनीं कुणि सहळ कराया विहरत गात सुखांत जई

जाति छात्रगण चोहोंकडुनीं जमुनि चढत वरि फिरत तई
 फर्युसनावसथाच्या पश्चिमभागीं टेंकडी लांब उभी
 शुभ्रवसनयुत छात्रगणांसह दिसते स्वर्गगाच नभीं !
 तेथिल एका शिलातलावरि वसुनि पाहतां सभोंवती
 भिन्न भिन्न ह्रत्सागरिं बहुविध कल्पनोर्भिका उठावती
 पूर्वदिशेला सन्मुख होउनि वसल्यावरि उजव्या हाता
 दिसते टेकडि पाहि चहुंकडे उभवुनियां अपुला माथा
 उंच तिचेच्या मस्तकावरी मुगुट पर्वती शोभतसे
 सिंहगडामागुनी पर्वती प्रेक्षकनयनां वेधितसे

२०

दृष्टपूर्व वस्तु स्मरणेही प्रत्यक्षासम स्पष्ट दिसे
 टेंकडिवरुनी पर्वती मला अतांच दिसते जणुं भासे
 राज इथुनि जरि परस्परांतें बघतो तरि नच तृप्ति घडे
 अशीच पर्वति पहा मजकडे मीहि पाहतों तुझ्याकडे

(३)

गतकालींचें स्मृतिचिन्ह उभें असतें जें यत्कालीन
 त्या चिन्हावरुनीच होतसे त्या कालाचें अनुमान
 शिवरायाचा गड-किल्ल्यांचा स्वराज्य-संस्थापन काल
 त्यामागुनि मग विभव वाढलें उठूं लागले माहाल
 जुने सुधारुनि नवे उभारुनि तसेच दुसरे जिंकोनी
 साठतीनशें दुर्भेद्य असे केले किल्ले शिववांनीं
 गडागडावरि टांकी तैशीं धान्याचींही कोठारें
 भरलीं, त्यांच्या सवें बसविले देवांचेही देव्हारे

३०

परी पर्वतीसमान देवालये बगीचे त्या भोंतीं
उभवायाला विहरायाला सवड तयांला नच होती
(४)

काय दुजे तरि या व्यवहारीं बघतो आपण नित्याचे
कर्त्या वडिलांच्या श्रमांवरी विलास पुत्रांपौत्रांचे
प्रथमच बाबर जो संस्थापी दिल्लीत तुर्की पाच्छाई
उभवायाचे त्यास न रुचेल महाल सिंहासन कांहीं
तरुत जहाले कायम, भरले वैभव तेव्हां पहा महान्
मयूरासने विलासभुवने बांधुं लागला शहाजहान् ४०
स्वराज्यमंदिर दृढ करण्याला शिव करि किल्ल्यांची गर्दी
कार्यव्यापृत मनास कुठली उपवनभुवनांची वदी ?
वाढे दौलत अफाट, सवलत मिळे छत्रगति-वजिरांला
रणजिरांला सदा भागल्या रुचूं लागल्या नजरंला —
चंद्रमुखीच्या नर्तनरीती, ज्यांस्तव उठती गिरिवरती
विहारवनिका, अमार गणिका—विलासछंदां ये भरती
निजाम-हैदर तरिही बेदरकार तयांस न दे राहूं
राही जाणिव देत तयांला—“मैं छातीपर तेरा हूं”
(५)

ह्मणुनिच राही पराक्रमाचे रक्त बाहुंच्या धमन्यांत
वावरले जरि स्वैरपणे ते पर्वतिवरच्या रमण्यांत ५०
मऊ परांच्या शय्येवरुनी तीक्ष्ण शरांची रणशय्या
प्रसंग पडला तरि भोगाया होता त्यांच्यामार्नि हिट्या

खेळाया जरि खेळ विलासी झेलाय! कुलुपी गोळे
 तयार करि तरि तेच तयांचे दिपवाया अरिचे डोळे
 असो कसेही निजली नव्हती जागृति स्वोन्नति-कार्याची
 ज्योति कालिं त्या विज्ञली नव्हती स्वत्वाची वा शौर्याची
 पराक्रमाचा चढाव करि धनजलास उतरण पुण्याकडे
 धी-श्री सोडुनि पुण्यास नयनां उघडुनि पाहिं न कुणाकडे
 त्या कालींचा भोजनभाऊ भोजनपात्रीं जरि बसला
 पंचपात्रिंचें चूर्ण कराया तयार मुष्टी जरि रुसला! ६०
 मोजाया आहार पायली, पडे जरी तो कमि शेर
 भोजन भाऊ पात्रिंहि वेई सर्वेच अपुली समशेर!
 घेउनियां घायांस तनुवरी साहुनियां अति सायास
 मिळवी धन जो शक्त तोच कीं द्याया धर्मादायास
 परंतु पुढती प्रवाह पसरे दानाच्या अभिषेकाचा
 प्रवाह परि हा उगमाचि सुकवी, शेवट कट्टु अतिरेकाचा

(६)

एकीचा शौर्याचा अमुच्या मध्ययुगांतिल तो काळ
 स्वर्ग्यांच्या संग्रामानंतर कुटुनि अवलोकाल ?
 कानठालिं ज्या बसविति अरिच्या त्या दुमदुमत्या रणभर
 नाटकींहि स्वप्नीं नच दिसती रणिं चकमकत्या तरवारी ! ७०
 काळ उलटला कुग्रह उठला राष्ट्राच्या राशीवरती
 वाजसिम पाजी नर बसला गार्जीच्या गादीवरती !
 दानव निर्दालुनी यशमुदें बैसुवि ऐरावतावरी

जावें वंदन कामें इंद्रें वैकुंठी कैलासपुरी
 त्यापरि समरीं विजयी होउनि बैसुनियां अंवारींत
 लूट घेऊनी शूर पेशवे चढती पर्वतिचा घाट
 अरि-गज-निटिलां भेदुनि गुंफिलि सुढाळ मुक्ताफळ-माळा
 विजयि पेशवा अर्पि तेधवां पर्वतिवरच्या देवाला

(७)

तें पर्वतिचें भाग्य लोपलें काळि पळपुठ्या बाजीच्या
 नेपथ्यांतिल कुजबुज रुजली, कथा लोपल्या आजीच्या ८०
 ढंकारव ढंक्याचा गेला तिरकमठ्याचा टंकार
 उट्टें लागला रुणझुण नूपुर-पैजण-कंकण-झंकार !
 शौर्याचा हो अंत, हातिचा सुटला तोफचा कान
 पर्वतिखालीं पर्वाणिकाळीं बोकाळे दानस्नान
 दानरीति स्वत्वादि गुणांचा होउनियां अतिरेक अति
 परक्यांचीच न स्वकीयांचीही आचरणें दुखविली मती
 परस्परांचीं मनें दुखावितां आपसांत पडतां फूट
 सहज मिळाली वाट परकियां शिरकविण्या अपुलें बोट !
 दौलति साठी ज्यांनिं लढावें करुनी छातीचे काट
 करणें त्यां एकत्र, 'बांधणें होइ आवळ्यांची मोट' ! ९०
 एकीची भावना भंगतां फुटली स्वार्थाला उकळी
 दरबारांतिल सरदारांमधिं होई सहजपणें दुफळी
 दिडाकडीलहि अर्ध्याकडिलहि जाइ निघोनि शहाणपणा
 जो ती मानी आपआपणा दीडशहाणा कांहीं म्हणा !

ना बंधन बेबंदशाहिमधिं एक विचारि न एकाला
भाग ध्यावया ख्वथा-सवता सुभा-मुभा प्रत्येकाला
गोकुळिचा यदुपति ज्या! अधिपति शाण्णव कुळिंचे यादव ते
धरातलींचीं राज्ये झाले इच्छामात्रे नांदवते
अहंमन्यतासर्वे माजतां त्यांमधिं यादवि परी पुरी
कीर्तिबलाची विभवश्रीची झालि इतिश्री खरीखुरी १००
नांदतांहि एकत्र होइ जै भिन्न हिताची गुणगूग
त्याक्षणिं सकलांच्या; नाशाची सूत्र समजती ती खूण

(८)

जाति निराळ्या , पंथ वेगळे, धर्म निराळे, समाजही
एक ठिकाणीं पढत दिसावे भगवद्गीता नमाजही !
सान थोर वा उच्च नीच वा मिलाफ हो जरि सकलांचा
भेद-दंड या नीतीचा मग हुकेल हिश्या सवळाचा
एक अनेकीं, अनेक एकीं होतां त्याची अमोघता
पहावया कोणासहि नलगे धुंडाळावें वेदांता
एक जातिच्या ब्रहूत फुलांचा दिसतो सुंदर जरि गजरा
विविध फुलांचा गुच्छ मनोहार वेधित सकळांच्या नजरा ११०
रंगभिन्नता! गंधभिन्नता एकचि होतां अशा परी
सौंदर्याला सौगंधाला काय उणें मग असे तरी !
स्थूल-सूक्ष्मही श्रेष्ठ-कनिष्ठहि समान-कार्योत्पादक तें
प्रसंग येत एक दडे तरि त्याविण दुसऱ्यांचे नडतें
उच्चनीच हा भेद कशाला सहायकारी परस्परां-

झाल्यावरि सहजची होतसे राष्ट्राचा उद्धार खरा
 धर्मग्रंथां स्वकरीं घेउनि पवित्र इतरां न म्हणावें
 शब्द स्वकरीं धारण करुनी दुर्वल दुजियांत गणावें!
 या दोन्हीही अयोग्य रीती धर्मवंदनें कृत्रिम तीं
 शौर्य-सत्व-गुणव्यक्तिसिद्ध; नच मोहति जाति-कुळावरती १२०
 राष्ट्रशरिरावयवीं करणें उच्चनीच ना भेद कधीं
 एकाचाही रुसवा त्रासिल सकळां विघडावोनि घडीं!

(९)

कडेकोट बळकट बुरुजाचा एकच ढळला जुरि दगड
 फूट पाडुनी जूट फोडुनी छिद्र दावि भरिला उघड
 होतां चंचु प्रवेश सहजाचि वाव मिळै मग मुसळाला
 येइ शक्ति तनु पंगु कराया पदतळि घुसल्या मुसळाला
 करोड कोटी शत्रु पुरवले एक नको परि घरभेदी
 वेधी मर्मस्थळ दास्याची अडकवि पायांमधि बेडी
 एकच ढळला दगड मिळवितो धुळीस सगळ्या दुर्गाला
 एकच ढळला भेदी हरवी अरिकरवीं जनवर्गाला
 कूपनिवासी भेककुळांतिल गंगदत्त घे अवतार
 मानववंशीं स्वातंत्र्याच्या देहावरि करण्या वार
 घरभेदी लोभाचें वारें जलाल भारी विषाहुनी
 भरतां कार्नी तो सूर्याजी पिसाळ गेला पिसाळुनी
 पिसाळला गोताचा दांडा परते तो बनुनि कुठार
 मराठशाहीवरचा घरचा तो झाला पहिला वार !

(१०)

हिंदभूमिविस्तारणोद्यानप्रती अरिशिर-फलभार —
 पाडित स्वेच्छामात्रं विहरत उच्छृंखळ करि संचार
 परि शिरतां सैतानी वारें कानिं तयाच्या परभारी
 राघुभरारी होइ फरारी मुंवइच्या पर-दरवारी ! १४०
 देशासाठीं अवलख वारू उडवित जो अटकेपार
 तोच फटकला मराठशाहीवरि झाला दुसरा वार !
 स्वगृहिं परतण्या विचारितां जो वाचित पाढा नन्नाचा
 केवळ तो याउपरि घातल्या बनला मालक अन्नाचा !

(११)

दुसरा बाजीराव आपुल्या अंकितांपुढें पळत सुटे !
 स्वपूर्वजांच्या विमल यशावरि चढवि स्वकृतिचीं कृष्ण पुढें
 होइ स्वपरिजन साज सभोतीं तोच माजतां शिरजेर
 लाज धन्याला, काज विफल हो, दिसत न मन्गटिं शिरिं जेर
 असला बाजीराव पळे त्या ठाव न कुठल्या गावांत
 नांव घालवी, वाव पराकिया भांडण उठतां भावांत १५०
 भावाभावामधलिं दावा साधित कावा परक्याचा
 फडक्याचा बाहुट्राहि पडला अंत होइ जरिपटक्याचा
 पेशव्यानिं पूर्वच्या विक्रमं भूमंडळ हें हालविलें
 क्रांत करुनि परप्रांत मिळवुनीं शांत मनानें दान दिलें
 घेउनियां घायास तनुवरी सोसुनियां अति सायास
 मिळवीं बन तो शक्त नच कसा द्याया धर्मदायास ?

या दुसऱ्या परि बाजीरावें मुखसऱ सगळ्या घालविला
रंग उडवुनी दंग राहतां सुयशादीपक मारुविला !

शिस्त न पूर्विल रणांगणाची दान-अपावरती भिस्त
विलास-छंदी पडतां फंदीं स्वयेंच झाला बंदिस्त !

१६०

घाल्लानि खाली मान हरवुनी मान साहुनी अपमान
प्राणरक्षण त्राण न म्हणुनी राज्यश्रीचें करि दान

पौरुष अंगी असतां संगी जी बहुरंगी कंठीं रते
तीच पुढें परि राज्यश्री-स्त्री हतवीर्याकरिंची सुटते !

काठिल कुठला येई अचानक याचक त्या करिसी दान
जें न मिळविलें त्या राज्याचें विपरित हें तव बलि-दान !

शरण शरण तुज म्हणतां चढला चरण झणि तुझ्या शिरि ज्याचा
याचक दिसला, रक्षक वदला, मालक बनला राज्याचा !

भिक्षुक यज्ञोपवितरहित त्या बघतां नच विहिताविहित
अर्पिसि बुद्धीसहित राज्यही अहिताचि अघटित हें महित !

१७०

हाय हाय ! हे बाजिराय ! तूं गायच केवळ ती तव ही-
घाय घालुनी कायेवरती धायघाय रडविली मही !

मराठशाहीवरि हा होई प्राणांतिक तिसरा वार

महाराष्ट्रलक्ष्मी तत्कालीं त्यजि प्राण होउनि ठार !

(१२)

ग्रहण रविस खमास लागतां शून्यकळा गगनीं अवनीं

तीच तेषवां महाराष्ट्रिच्या येई गतवैभव भुवनीं

सौभाग्याचा हिरा हिरपला ओकें उघडें कोंदण तें

वंशीयांचें हृदय हाकतें बघतां मस्तक भणभणतें !
जो सर्वा महशूर भारती बाहि सोनियाचा धूर
भयकारा शेवटचा निघुनी वाहवि नयनांतुनि पूर !

१८०

सात समुद्रांपलीकडिल जल भ्रुवशेजारीं शीत अति
स्याचा हवका वसे तप्त रसरशीत स्वर्णरसावरती !
त्या पाण्याची वाफ जहाली सोनें वाट्टुनियां गेलें
मालक झाले हमाल, भट्टींतील कोळसे करिं आले !
सतराव्या शतकांत अवतरे महाराष्ट्रि जी स्वतंत्रता
ती करुनी अवतारसमाप्ती जाइ देवि निजघामि अतां !
लक्ष्मीचा हा सधन पिता नित तवपदसंनिध सेवेसी—
तत्पर असुनी हिंदजननि तूं जाहलीस निर्धन कैसी ?
लक्ष्मी गेली परि लवणनिधी असुनि पसरला घरदारी
शेतकरी वापुडा नित करी मिठावांचुनी न्याहारी !
पुष्पाविण उपवनास अथवा विधुविण वियताला विकळा
प्राणाविण देहास ताशि महाराष्ट्राला येई सकळा !

१९०

(१३)

तेघवांच पर्वती ! परवती सार्थनामावति झालिस तूं
आत्मवती कधिं होशिल नकळे, हृदय हळहळे केंवि कथूं ?
तो विश्राम महाल तुजवरी सतेज तें ज्ञगमगणारा
भिंताडांच्या ढीग मातिचा भयाण आतां बघणारा !
किंवा त्या गतविभवश्रीचा देह गळाला लेशं नसे
उरला तो जणुं अस्थिपंजरच भकास भासुर भासतसे !

से. ११
५५५

म. ११. ०० ५५

२३-३२

[११]

पर्वती

परवतांच्या पर्वतिवरती पार्वतीश पर्वतवासी
स्वतंत्रताप्रिय राहिल कैसा परवश ह्या पाध्यांपाशी : २००
हे शिवदेवा शिवेनरीवरि शिवरायाच्या कायेने
महाराष्ट्रि या कैलासाहुनि केलें नाहीं का येणें ?
सिंहगडावरि सिंहपराक्रम करवुनि घेसी निःसीम
अभिक्रणा नयनांतुनि उडवित समरिं तळपला रणभीम
त्या तानाजीवरी वरदकर फिरला हे तव शिवदेवा !
तोच अतां कां ओढिसि मागें कृपणाचा का तो ठेवा ?
रायगडावरि अभिषेकाचा प्रवाह मंगल वाढविला
तो गड पडला अम्हां अमंगल प्रसंग कां हा पाहविला !
मराठशाही भुवन पुण्याचें कळस चढवुनी पर्वतिचा
दिल्ली नगरी लाजवुनीयां तुवां हरविला गर्व तिचा ! २१०

(१४)

तीच पर्वती उदास चितीं पाहुनि आतां जीव हुरे
अर्थांतिल तेजोश जाउनी शेष त्या स्थली राख उरे !
जागोजागी उभे अशुनि हे अमित दिगारे राखेचे
वंशीयांनां स्फूर्तिद पूर्वज-पराक्रमांच्या साखेचे
फुं कर घालुनि स्फुलिंग पाडिल भस्मानिचरिं या जो आज
असला जादूगारहि पुढती सरेल साघाया काज
स्फुलिंग होतां प्रदीप्त तेजोवर्धन करण्या त्या ठायीं
संघशक्तिचें इंधन वेउनि हिंदानिवासी या भाई !
दग डादगडांतुनी निघावे अभिगोल नाभि तेजाचे

पर्वती

तेज स्वजनां दाह परजनां देतिल माणि विनवेजांचे !
अमितेज जलचरां अधताकारक जे रजनीकाली
तेच मानवां पथदर्शक हो प्रभात नव जोंवर झाली
प्रभात झाल्याउपरी होइल उदय शुभपद सूर्याचा
खास खुल्या वातावरणाचा मांगल्याचा भाग्याचा

२२०

+ x x +

एका मागुनि एक पायरी चढतां पर्वतिचा घाट
भरलें मानस हौसेने वा जिज्ञासेने घनदाट
बाहुन झाल्यावरी उतरतां तोच पर्वतिचा घाट
उदासीनता मनांत भरली नयनी अश्रूंचे पाट !

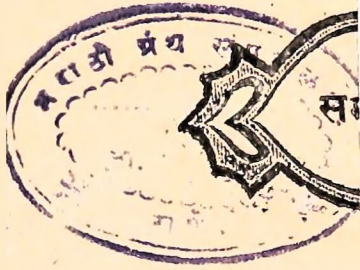
+ x x +

विकट कार्य-कोटावरि चढवुनि स्वशरीराचा प्रिय सोल
साधतील कार्यास देऊनी पंचप्राणांचें मोल
असे युवकही निघतिल आतां गौरीकांता शिवदेवा !
हिंदभूमि तव क्रीडांगण हें तदर्थ करुनी घे सेवा

२३०

+ x x +

भेद विसरुनी मेद झालुनी खेद टाकुनी सर्व जणीं
स्वदांचित एकत्र हिंदभूजतिस शटार्ये रात्रदिनीं

मागें आणि पुढें

लेखनाच्या अनुक्रमाच्या दृष्टानें पाहिलें तर “ कवीची भेट ” या काव्याचा पहिला नंबर येतो, त्या नंतर “ भारत भारती ” हें काव्य दुसऱ्यांदा येतें. तिसरें “ राधाकृष्ण रहस्य ” आणि चवथें ‘सिंहगडदर्शन’ व पांचवें ‘पर्वती.’ या शिवाय आगें मागें आरंभ करून अर्धीं अपुरीं राहिलेलीं बरींच आहेत. यांपैकी “ भारत भारती ” हें काव्य दे. भ. न. चिं. केळकर यांच्या प्रस्तावनेसह व कै. वा. गुरुवर्य प्रो. गुणे आणि लोकशिक्षण कर्ते कै. ओफ यांच्या अभि. प्रायांसह प्रसिद्ध करावयाचें ठरवून श्री. गणेश महादजी घाटवळ यांनी आपल्या बाल शिक्षण मालेच्या २ च्या वर्षाच्या १ ह्या अंकांत (१९१६) जाहीरही केलें परंतु महायुद्धाच्या दंगलींत श्री घाटवळ हे मेसापीटेमियांत गेल्यामुळें हस्तलिखित प्रत श्री. घाटवळ यांकडेच राहिली व तें काव्य प्रसिद्ध होण्याचा योग अद्याप पर्यंत आला नाही. “ कवीची भेट ” या काव्यालाही बरील दोषां विद्वद्वर्यांचे उत्तम अभिप्राय आहेत व तें आतां लौकरच प्रसिद्ध करण्याचा विचार आहे. यापुढें “ कॉलेज हिलवरून—” या महाकाव्याचे सिंहगडदर्शन व पर्वती यांच्या पुढील (३) चतुःश्रृंगी व वेताळहिल आणि (४) फर्ग्युसन कॉलेज हे दोन भाग व राज्याधिरोहण—, गाईचा हंबरडा, शिवरायाची द्वारका, मेघप्रभाव इत्यादि अनेक काव्ये प्रसिद्ध व्हावयाची आहेत. आश्रयदात्यांच्या आधारावर व परमेश्वराच्या कृपाप्रसादावर या गोष्टी अवलंबून आहेत.

रसिकांचा नम्र
वि. कृ. नेरकर.

प्रमोद ऑफिसमधून प्रसिद्ध झालेली पुस्तके.

ता क्षण—सुविचार जागृति उत्पन्न करून नीतितत्वांचे ठसे मनावर कायमचे ठसविणारी चटकदार, सामाजिक कादंबरी. किंमत १२ आणे.

टॉलस्टॉयचे तत्वज्ञान—ईश्वर, नीति, समाजकार्य, मनुष्याचे कर्तव्य प्रीति, भक्ति इत्यादि विषयांवरील टॉलस्टॉयचे विचार या पुस्तकांत आले आहेत. महात्मा गांधीजींना ज्याचे विचार पटले त्या सुप्रसिद्ध रशियन तत्वज्ञाचे हे विचार अप्रत्यक्षपणे गांधीजींच्या विचारसरणीवरच प्रकाश पाडणारे आहेत. या पुस्तकाचे महत्व इतक्यावरूनच कळून येईल.

किंमत २५ कागद ४ आणे. ग्लेज कागद ५ आणे.

सिंहगढ दर्शन-काव्य—प्रो. श्री. नी. चाफेकर M.A.L.L.B. यांनी प्रस्तावना लिहिलेले व दे. भ. तात्यासाहेब केळकर आणि साहित्याचार्य तात्यासाहेब कोल्हटकर यांनी अभिप्राय दिलेले व सर्व नियतकालिकांनी गौरविलेले हे एक उत्कृष्ट काव्य आहे. किंमत फक्त ३ आणे.

हिंदवासीयांचे प्रातःस्मरण—आत्मोन्नति व राष्ट्रोन्नति साधू इच्छिणाऱ्या सर्व देशभक्तांनी हे आपल्या रोजच्या पाठांत ठेवल्यास थोर थोर राष्ट्रवीरांचे स्मरण मनास उल्लासित करील. किं. १ आणा

चरक्यावरचे गाणे—सूत काढतानां क्षणावयाचे हे गाणे आतां सर्वतोमुखी होऊन बसले आहे. प्रती फार थोड्या शिल्लक आहेत. किं. अर्धा आणा

पुढे प्रसिद्ध होणारी पुस्तके

१ राज्याधिरोहण काव्य, २ कवीची भेट काव्य, ३ शिबरायाची द्वारका काव्य, ४ गाईचा हंबरडा काव्य, ५ आत्माविकास (शिक्षण-विषयक); ६ सहधर्म चारिणी (कादंबरी); ७ कांचनपूरचा कृष्ण महाक (कादंबरी) वगैरे पुस्तके यथावकाश प्रसिद्ध होतील.

मॅ. प्रमोद, मालवण, जि. रत्नागिरी

अलेंबिक व स्वादिष्ट अलेंबिक द्राक्षासव.

सर्दी, अर्जा, अजीर्ण, अपचन, मलावरोध, जीर्णज्वर, क्षयाची प्रथमावस्था, डांग्याखोकटा इ.वर अप्रतिम. ह्याचे योगानें रोज शौचास साफ होतें. चुरचुरीत भूक लागते, पचनक्रिया सुधारते, चांगली शोष लागते व शरीर मजबूत आणि प्रकृति निरोगी राहते.

१॥ रत्तल वाटली किं. रु. १०१२; १ रत्तल किं. रु. १०६;
३ रत्तल किं. १३ आण.

अलेंबिक हंस छाप कोलनवॉटर.

तापांत व मस्तकशूलावर अत्यंत उपयोगी, औषधी गुण व सुगंध ह्यांमध्ये श्रेष्ठ, किंमतीत स्वस्त १८ वर्षांपासून प्रसिद्ध असून फारच खपतें.

अलेंबिकचीं आयुषधी प्रवाही सत्वे.

गुळवेळ, कडुनिंब, कुडा, सात्विण, अश्वगंध, अनंतमूळ, बेलफळ, तुळशी, गोखरू, मंजिष्ठ, पुनर्नवा, निंबार्क, ही स्वतंत्र किंवा औषधी मिश्रणाचे कामीं वापरण्यास सोयीचीं असल्यामुळें डॉक्टर व वैद्यवर्गामध्ये तीं फार पसंत असून मोठ्या प्रमाणावर वापरलीं जातात.

ह्या व इतर औषधांचे गुणधर्म, किंमती व विशेष माहितीसाठीं मराठी कॅटलॉग मागवा.

अलेंबिक केमिकल वर्क्स कं. लि.
ग्रिन्सेस स्ट्रीट, मुंबई नं. २.

प्रमोद ऑफिसमधून प्रसिद्ध झालेली पुस्तके.

तां क्षण—सुविचि
इसविणारी त्रिविक अक्षर करून नीतितत्वांचे ठसे मनावर
कादंबरी. किंमत १२ आ

ही गोष्ट सर्वांनाच कळते. निःसत्व तांदूळ पनुष्याचें
असतील, रुचकर अन्न पाहिजे असेल, तर विजवाड
तांदूळ घ्यावेत. बहुधा सर्व पेठांतून हा माल मिळतो.
घाऊक प्रमाणावर मागवावयाचा झाल्यास एकदम आम-
च्याकडून मागवावा.

आंध्रप्रांत महात्माजींचा कट्टा अनुयायी आहे. त्या
प्रांतांत दक्षिणच्या बाजूस तयार झालेल्या सुंदर खादीचें
व स्वदेशी हरत-हेचें कापडही आमचेकडे मिळते. तांदु-
ळाच्या व कापडाच्या व्यापाऱ्यांनी व गिऱ्हाइकांनी आम्हांला
एकवार ऑर्डर देऊन अनुभव घेऊन पहावा.

जिवाजी बाळकृष्ण सामंत

चेंदूर कांतय्या

जनरल मर्चंट्स् व कमिशन एजंट्स्

बेजवाडा.

तारेचा पत्ता

‘दाजी सामंत’ बेजवाडा.

Bezwađa

प्रकाशक—नारायण गोविंद राजिवडेकर टोपीवाले, ३१ बुधवार पेठ, पुणे.

सदक—वासुदेव गोपाळ परांजपे ‘आर्यसंस्कृति’ मुद्रणालय, ६ शुक्रवार, पुणे.